

1. Inleiding

In de loop van 2006 heeft het VIOE-Antwerpen op vraag van RO-Vlaanderen, Onroerend Erfgoed, enkele prospecties met bodemingreep én enkele noodopgravingen in bouwputten en weggroeven uitgevoerd. Op enkele plaatsen leidde dit beperkt onderzoek tot de registratie van een nieuwe ijzertijdsite.

2. Mortsel, Drabstraat

De voormalige Afdeling Monumenten en Landschappen – heden RO-Vlaanderen, Onroerend Erfgoed – adviseerde een prospectief vooronderzoek door middel van proefsleuven voor de verkavelingsaanvraag van bouwmaatschappij Cogghe. Het betreffende perceel langs de Drabstraat is namelijk gelegen in de nabijheid van de Romeinse site van de *Steenakker* te Mortsel waar archeologisch onderzoek in de 60-er jaren een inheems-Romeinse boerderij met kelderconstructie aan het licht bracht (De Boe 1966). Enkele jaren geleden kwam in de onmiddellijke nabijheid tijdens veldkartering ook een hoeveelheid Germaans aardewerk uit de laat-Romeinse periode tevoorschijn (Verstappen 2000). Gezien zowel de aard van de eerdere vondsten als de ligging van de site kaderen in het *pagus Rien*-project, was het VIOE bereid om dit proefsleuvenonderzoek uit te voeren.

Bodemkundig maakt dit gebied deel uit van het uitgestrekte zandleemplateau (15 m boven Zero D) ten zuidoosten van Antwerpen waarop inmiddels reeds meerdere sites vanaf de metaaltijden tot de middeleeuwen onderzocht zijn.

Met financiële steun van de bouwheer die de kosten van de graafmachine voor zijn rekening nam, werd op 28 april het bewuste terrein geprospecteerd in samenwerking met Marijn Van Gijs en Rob Vanschoubroek. In totaal werden elf proefsleuven van 20 m lang en 3 m breed uitgegraven tot op de geelzandige moederbodem. Het blootgelegde oppervlak werd vervolgens gecontroleerd op de aanwezigheid van archeologische sporen en de sleuven werden indien nodig verder uitgebreid. Alle sleuven

en waargenomen sporen werden achteraf digitaal opgemeten.

Alhoewel een relatief groot percentage van het perceel blootgelegd werd, werden slechts enkele grachten en enkele geïsoleerde sporen aangetroffen. Twee sporen verdienen extra aandacht. Ze lagen vlak tegen elkaar en bij het afgraven van de bouwvoor tekende zich reeds de omtrek van een pot af. Dit leidde tot de beslissing om deze sporen te couperen en verder te onderzoeken. In de opvulling van beide bevond zich een groot aantal ijzertijdscherven zodat een interpretatie als afvalkuilen zeer aannemelijk is.

De ceramiek uit beide afvalkuilen bevat een aantal typologische gidsprofielen die het mogelijk maken een meer nauwkeurige datering in de Hallstatt C/D-periode (vroeg ijzertijd, 800-450 v. Chr.) voorop te stellen. Alle aardewerkfragmenten hadden een magering van scherhengruis (fig. 1 & 2).

Ten minste zeven profielen van zgn. *Harpstedt*-potten met peervormig lichaam, besmeten buik, gegladde schouder en hals- en vingernagelindrukken op de rand zijn geteld. Verder zijn nog de randen van een open schaal en van *Schrägrand*-urnen vastgesteld. Ook een fragmentair eierbekertje zat bij de vondsten. De meeste wandscherven waren besmeten en een zestal scherven vertoonden een versieringspatroon met groeven. Van één bodemfragment was de wand volledig versierd met vingertopindrukken.

De aanwezigheid van een gegladde cilindrhalsurn in de ene kuil en een fragmentair scheplepeltje in de andere kuil, zijn een aanduiding voor een oudere datering. Het gaat echter om een individueel stuk per kuilcontext zodat de datering in de vroeg ijzertijd op basis van het gros van het aardewerk kan behouden blijven.

Bij gebrek aan andere sporen werd beslist voorlopig niet over te gaan tot een uitgebreid vlakdekkend onderzoek. Omdat de geplande weggroeven zich tussen het grid van de proefsleuven bevinden, zal de bouwheer wel geadviseerd worden om het uitgraven van deze koffers archeologisch te laten begeleiden zodat eventuele verdere vaststellingen kunnen gebeuren. Het is niet uit te sluiten dat deze afvalkuilen

¹ Vlaams Instituut voor het Onroerend Erfgoed, Koning Albert II-laan 19, bus 5 te 1210 Brussel.

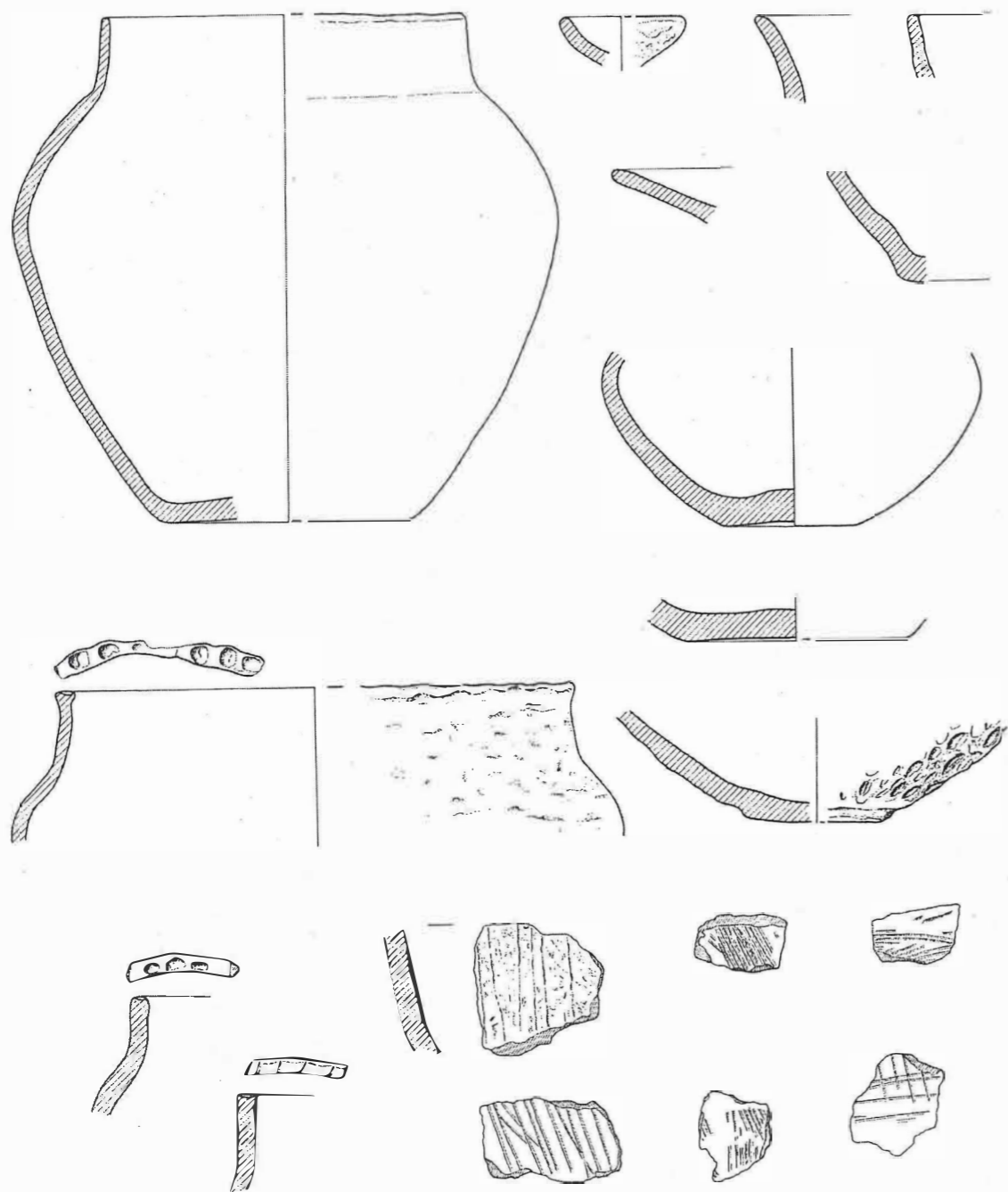

Fig. 1.

de enige restanten zijn van een nederzetting waarvan de ondieper ingeplante gebouwsporen wegens erosie niet bewaard zijn. Onderzoek van prof. R. Langohr heeft al eerder aangetoond dat op het zandleemplateau ten zuidoosten van Antwerpen diepgaande erosie heeft plaats gevonden na de ijzertijd (o.m. te Hove en Edegem).

3. Brecht, Waterhoeve

De heer Jaak Hoefnagels van de Koninklijke Geschied- en Oudheidkundige Kring

van Brecht en omstreken, gaf melding van een privé verkaveling nabij de 'Waterhoeve', een site met walgracht te Brecht. (beschermd monument) De toenmalige afdeling Monumenten en Landschappen (tegenwoordig RO-Vlaanderen, Onroerend Erfgoed) gaf verder gevolg aan dit dossier. Hieruit volgde dat de verkavelaar bereid was tot de financiering van een proefsleuvenonderzoek gelijktijdig met de aanleg van de wegkoffers. Alde Verhaert, erfgoedconsulent RO-Vlaanderen, begeleidde deze werken. Uit de prospectie bleek dat zich twee concentraties paalkuilen op het terrein bevonden en een aan-

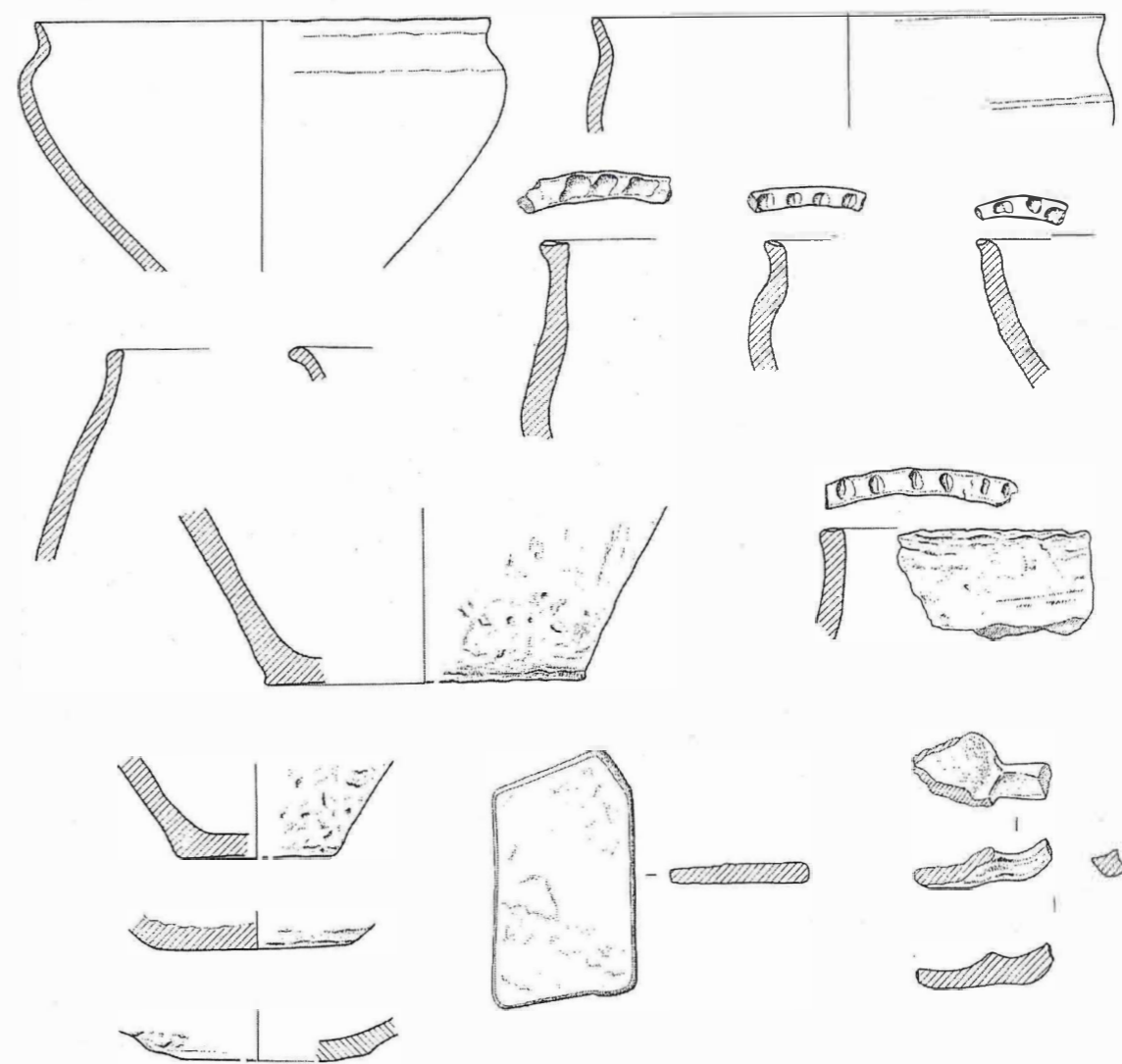

Fig. 2.

tal meer geïsoleerde sporen. In enkele paalkuilen werden fragmenten handgevormd aardewerk aangetroffen.

In een eerste fase voerde het VIOE een archeologisch noodonderzoek van de wegkoffer uit. Een groot deel van het wegtracé bleek negatief maar ter hoogte van de proefsleuven met positief resultaat bleek ook in de wegkoffer een concentratie nederzettingssporen aanwezig te zijn. Hier tekenden zich een greppel, diverse paalkuilen en twee afvalkuilen af. Beide afvalkuilen die vlak naast elkaar lagen zoals te Morsel, bevatten een redelijke hoeveelheid handgevormde ceramiek uit de metaaltijden, die vooral ruw besmeten scherven van grote kook- of voorraadpotten omvat. Uit de ene kuil zijn volgende vormen op te merken: een fragment van een

grotere pot met licht tot grof besmeten wand en hoge, gegladde schouderpartij, randfragmenten van kleinere gegladde schalen met korte schouder en klein randje en een vloeiende bodemlijn, alsook het volledig profiel van een klein eenvoudige tweeledig kommetje met ruwwandige buik en gegladde schouder en een hoekige bodem (fig. 3). De andere afvalkuil bevatte naast het reeds vermelde ruw huishoudelijk aardewerk ook een fragment van een kleine *situla*-vormige pot met licht besmeten buik en gegladde, korte schouder en hals/randje (fig. 4). In dezelfde kuil bevond zich ook een fragment van een plat, driehoekig weefgewicht met drie doorboringen (fig. 4). De paalsporen bevatten weinig of geen aardewerkscherven. De greppel lijnde zich af over een groot deel van de wegkoffer en zwenkte af naar het westen. De greppelvulling leek

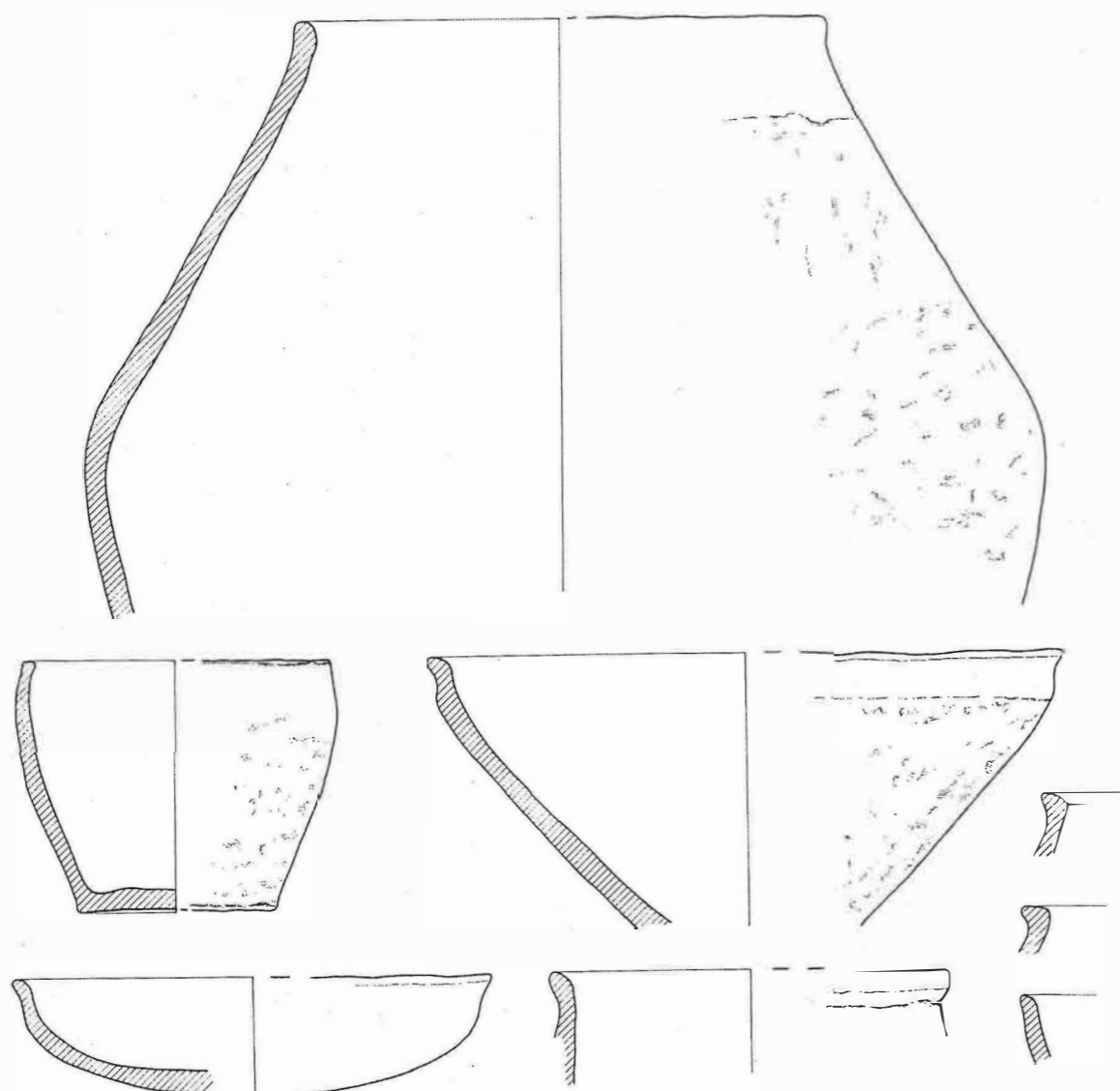

Fig. 3.

jonger dan de paalkuilen maar bevatte geen vondstenmateriaal voor het bepalen van een meer nauwkeurige datering. Voorlopig werden geen gebouwstructuren herkend.

Op basis van vooral het aardewerk uit de twee grotere kuilen kan voorzichtig gesteld worden dat hier vermoedelijk een nederzettingssite uit het begin van de midden ijzertijd aangesneden werd (5de eeuw v. Chr.)

De site maakt deel uit van een reeks ijzertijdsites die verspreid liggen in de onmiddellijke omgeving van de dorpskern van Brecht. Het gebied wordt gekenmerkt door de aanwezigheid van vele kleinere beken die hun brongebied hebben op de waterscheiding van Maas- en Scheldebekken. Zoals de andere sites is ook deze nieuwe site gelegen op een opduiking (26 m) van een pleistocene droge dekzandrug

tussen de valleien van de Weehagense beek (ten oosten) en de Vuile Staartbeek (ten westen). De aangesneden ijzertijdbewoning ligt onmiddellijk ten oosten van de dorpskern van Brecht en is in vogelvlucht 3 km verwijderd van de ijzertijdsites die eerder onderzocht zijn n.a.v. de woonverkaveling *Capelakker* te Overbroek door het Instituut voor het Archeologisch Patrimonium in 1998 (Gautier 2004; Gautier & Annaert 2005; Gautier & Annaert, in druk) en de HSL-werken door de Dienst Cultureel Erfgoed van de Provincie Antwerpen tussen 1999 en 2003 (Delaruelle & Verbeek 2004).

Op basis van de resultaten in de proef-sleuven en het onderzoek van de wegkoffer werd een aantal zones geselecteerd die in de toekomst in een tweede fase verder opgegraven moeten worden.

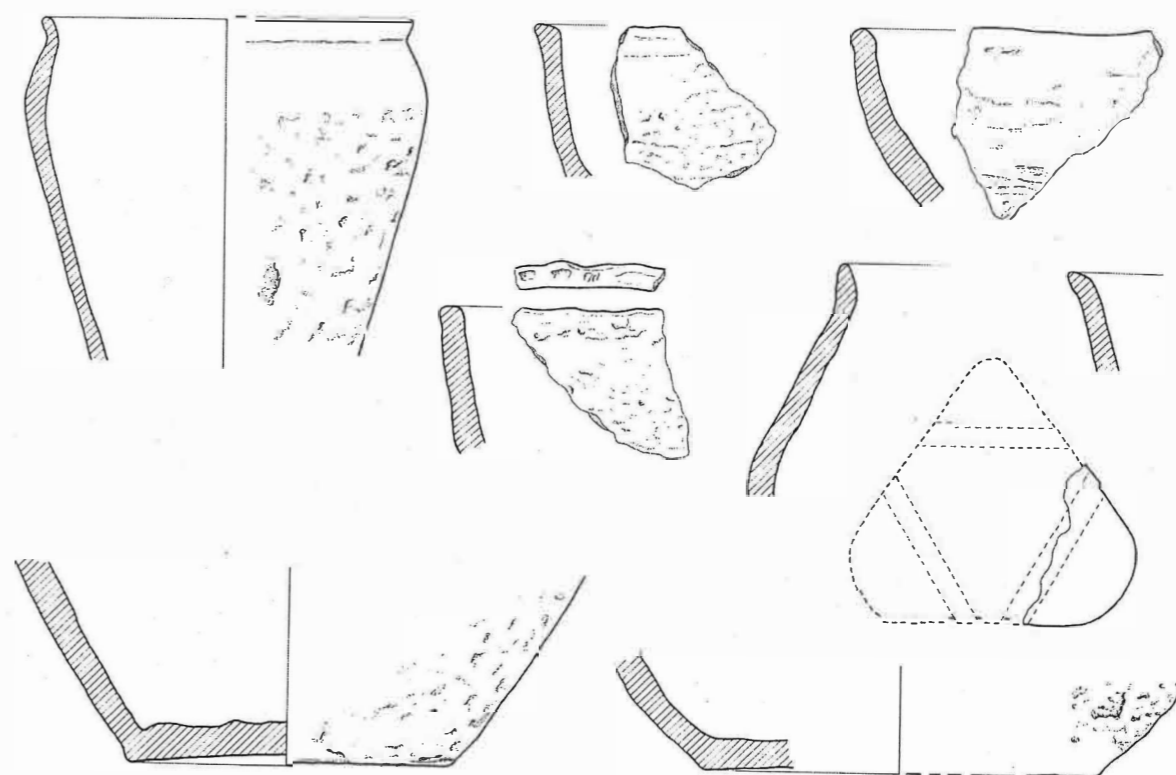

Fig. 4.

Bibliografie

- DE BOE G., 1966. *De Gallo-Romeinse nederzetting op de Steenakker te Mortsel (Antwerpen)*, Archaeologia Belgica 94, Brussel.
- DELARUELLE S. & VERBEEK C., 2004. De metaaltijden op het HSL-traject. In: VERBEEK C., DELARUELLE S. & BUNGENEERS J., *Verloren voorwerpen. Archeologisch onderzoek op het HSL-traject in de provincie Antwerpen*, Antwerpen, p. 120-137.
- GAUTIER S., 2004. *De midden-IJzertijdsite Capelakker te Brecht-Overbroek* (niet gepubliceerde lic. verhandeling KULeuven), Leuven.

- GAUTIER S. & ANNAERT R., 2005. De midden-IJzertijdsite *Capelakker* te Brecht-Overbroek (prov. Antwerpen), *Lunula. Archaeologia protohistorica* XIII, p. 75-79.
- GAUTIER S. & ANNAERT R. (in druk). Een woonef uit de midden ijzertijd onder de verkaveling *Capelakker* te Brecht-Overbroek, *Relicta. Archeologie, Monumenten- en Landschapsonderzoek in Vlaanderen*, 1.
- VERSTAPPEN P., 2001. Mortsel-Steenakker en omgeving, *AVRA-Bulletin* 1, p. 85-96.